

BAZE TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND EFICIENȚA ECONOMICĂ ÎN SECTORUL VITIVINICOL

***Tatiana IAȚIȘIN, drd., cercetător științific,
Institutul de Economie, Finanțe și Statistică***

The concept of the economic efficient on the general level is analyzed in the scientific paper. The efficient forms are characterized. The indicator's system is characterizes economic efficient and determined indicators of the wine and grape sector.

Key words: *concept de eficiență economică; eficiență; indicatorii eficienței economice; indicatorii ramurii vitivinicole.*

La baza oricărei activități economice stă un principiu economic fundamental – principiul eficienței. Sensul general al conceptului de eficiență, care se poate referi la o activitate, persoană sau obiect, este acela de a avea calitate de a produce efectul util scontat. Aceasta înseamnă că, efectul obținut în urma desfășurării unor activități economice reprezentat de venituri, trebuie să devanseze efortul reprezentat de cheltuieli astfel încât să fie posibilă obținerea unui profit.

Viticultura, ca domeniu științific, s-a consolidat pe baza materialului informațional din practica viticolă (rod al multor generații de viticultori), și datorită dezvoltării științelor fundamentale (fizică, chimie și biologie), parcurgând traseul de la acumulări de cunoștințe și experiență până la generalizări, principii și legi. Prin urmare, viticultura ca știință, se poate defini ca fiind studiul particularităților biologice și productive ale viței de vie și stabilirea tehnologiilor în funcție de soi și areal, pentru obținerea unor producții mari de struguri, cu valoare alimentară ridicată, în condiții de profit.

Agricultura țării noastre, prin condițiile naturale deosebit de prielnice pe care le are, prin priceperea și devotamentul poporului nostru poate deveni un factor esențial în relansarea economiei. Un moment important pentru agricultură este faptul ca viticultura este o ramură marcantă deoarece:

- are grad ridicat de intensivitate, oferind producții și venituri mari la unitatea de suprafață;
- pune în valoare terenuri improprie pentru practicarea altor culturi;
- asigură ocuparea forței de muncă;
- produsele sale sunt necesare unui consum echilibrat al populației;
- contribuie la combaterea eroziunii solului.

În prezent viticultura se află într-o stare de criză prelungită, generată de o serie de factori (politici, economici, sociali etc.) endogeni și exogeni a căror acțiune se caracterizează prin tendințe divergente care au acționat asupra tuturor sectoarelor de activitate. Pentru realizarea eficienței superioare și pentru a ne permite accesul pe piețele europene și mondiale nu depinde numai de efortul propriu al producătorilor autohtoni, dar și de crearea unui pachet de legi bine gândite și judicios corelate, a unui mediu de afaceri favorabil care să încurajeze aceste activități.

Experiența țărilor din Europa Occidentală, care au o agricultură performantă, ne arată că acesta beneficiază de puternice măsuri de sprijin acordate de către stat, ceea ce permite realizarea unor randamente crescătoare an de an. Putem menționa că țările din Uniunea Europeană, prin politica stimulatorie de prețuri, dar și prin alte măsuri de încurajare a producției agricole, au obținut rezultate remarcabile în ceea ce privește randamentele la hectar, calitatea producției, modul de prezentare etc.

Creșterea eficienței economice în sectorul vitivinicol are consecințe economice și sociale atât pentru producători și procesatori (economisirea factorilor de producție,

utilizarea lor rațională, ecologizarea procesului de fabricare, reducerea costurilor în paralel cu creșterea calității și, ca rezultat, o mai bună poziționare în mediul concurențial), cât și pentru populația antrenată în această ramură (creșterea salariilor nominale și reale, îmbunătățirea condițiilor de muncă, etc).

În legătură cu aceasta, este necesar de abordat constatările contemporane pentru conceptul de eficiență economică a producției agricole, de analizat sistemul de indicatori ce caracterizează eficiența economică.

Bazele teoretice ale conceptului de eficiență economică

În condițiile economiei de piață producătorul își organizează activitatea de producție în baza principiilor legii valorii, cererii și ofertei, concurenții, și ține cont, în primul rând, de interesele cumpărătorului, poartă responsabilitate de calitatea și cantitatea producției. La baza tuturor activităților este pusă eficiența economică.

Eficiența este un termen relativ, iar corecta sa determinare și percepere este extrem de importantă pentru activitatea oamenilor. Tocmai datorită acestui fapt, întotdeauna eficiența va fi relativizată unui anumit criteriu. Atunci când afirmăm că o economie sau o firmă este mai eficientă decât alta, avem în vedere o comparație în funcție de un anumit criteriu sau indicator (producția pe salariat, randamentul pe hectar sau producția pe mașină etc.).

Eficiența economică este o concepție modernă de evaluare a activității și servește la fundamentarea deciziilor astfel, încât resursele disponibile să fie consumate în modul cel mai favorabil pentru societate.

În literatura de specialitate este abordată deosebirea dintre noțiunile de eficiență economică și eficacitate. Astfel, economiștii Tobă A., Malai A., Tobă D. [14], consideră că prin eficiența economică se înțelege raportul dintre efort și efect, iar prin eficacitate măsura în care efectul realizat se apropie de cel dorit, scontat, anticipat.

Însă se întâlnesc și păreri contradictorii considerându-se, că eficiența este sinonim cu eficacitatea. Ambele cuvinte provenind din franceză "efficience" care în traducere înseamnă "eficacitate" sau calitatea de a produce un efect pozitiv [13].

Noțiunea *eficiență* este strâns legată de noțiunea *efect*. Ultima este mărimea absolută a rezultatului procesului de producție, exprimată în expresie naturală sau valorică, iar prima – mărimea relativă a rezultatului obținut al oricărui proces economic, în raport cu cheltuielile pentru realizarea lui, adică la o unitate de cheltuieli.

Conceptul de eficiență a cunoscut o largă răspândire în timp, îndeosebi odată cu accentuarea caracterului limitat, restrictiv al resurselor, al factorilor de producție. Eficiența ocupă un loc central atât în activitățile practice ale omului, cât și în preocupările teoretico-metodologice. Eficiența, în sens larg, reprezintă scopul final al oricărei științe și se referă la mai multe domenii (economic, social, tehnologic, ecologic etc.), ceea ce îi conferă un caracter calitativ, multidisciplinar, complex.

În știința economică îndeosebi în sec. XX, noțiunea de *eficiență* a pătruns și s-a dezvoltat prin teoriile elaborate de A. Smith și D. Ricardo (care se ocupă de maximizarea rezultatelor, fără a lua însă în calcul și minimizarea cheltuielilor). Introducerea noțiunii de *eficiență economică* este legată de numele lui Vilfredo Pareto (1848-1923), economist italian, care a definit eficiența ca fiind: "*un raport de echilibru între optimul consumului și optimul producției*".

Pe plan internațional au adus contribuții semnificative economiștii Schmidt (1977), Olsen (1980), Lovell (1988), Greene (1993), prin studiile lor în domeniul măsurării eficienței producției, folosind metode parametrice cât și neparametrice [8].

După V.V. Novojilov, eficiența economică, în general, este diferența dintre efectele utile și cheltuielile făcute pentru obținerea lor. M. Cornouhov menționează că eficiența economică este definită ca un raport între rezultatele economice obținute și factorii de producție utilizați. D. Șerban menționează că eficiența economică include

rezultatele activității economice, raportul dintre rezultatele social-economice și cheltuielile de muncă vie și materializată.

Conceptual, în agricultură ca și în economia națională, eficiența exprimă raportul dintre rezultatele economice și efortul depus pentru obținerea lor. Prezența acestor doi factori de raportare este absolut obligatorie pentru a exprima conceptul de eficiență economică. Eficiența economică este o parte componentă a eficienței sociale a producției agricole, cea din urmă, caracterizându-se prin creșterea cantității și îmbunătățirea calității producției agricole necesare societății în condițiile ridicării economicității ei.

Autorii V. Svobodin și M. Svobodina evidențiază următoarele tipuri de eficiență, tehnologică, economică și socială menționând că cea *tehnologică* caracterizează utilizarea resurselor de producție, cea *economică* caracterizează nivelul realizării relațiilor de producere și eficiența producerii producției, cea *socială* caracterizează dezvoltarea comunității rurale și social-teritorială [12]. Toate categoriile enumerate ale eficienței se află într-o legătură reciprocă.

Dezvoltarea sistemului economic și a relațiilor sociale depinde de soluționarea problemelor sociale și ecologice. De aceea, în unele surse cercetate sunt puse în evidență și noțiuni ca eficiență *economico-ecologică* și eficiența *socială*.

Noțiunea de eficiență ecologică se înscrie în coordonatele „dezvoltării durabile” a unităților agricole care presupune relații de interdependență în plan economic, social și ecologic – ca o condiție a revitalizării agriculturii și obținerii unor produse agricole ecologic pure [8].

Zincenco A. și I. Popovici diferențiază eficiența economică în următoarele forme: eficiența economiei naționale sau a producției sociale în întregime; eficiența ramurală sau agriculturii ca o ramură a economiei naționale; eficiența producției unității agricole concrete; eficiența unor măsuri, factori de producție, ramuri, culturi ș.a.[2].

În opinia lui D.O. Gudzinschii „eficiența economică a producției agricole în condițiile pieței se măsoară nu prin terenuri însămânțate (ha) și nu prin numărul de produse fabricate în natură sau valoare, dar prin venitul obținut și rentabilitatea producției”.

După Buguțchii A. eficiența producției se poate de precăutat ca producția bunurilor cu cheltuieli mai mici, folosind surse minime pentru producția unui volum determinat de producție cu cheltuieli minimale mijlocii din cheltuielile totale.

Palânin N.V. accentuează că producția este eficientă numai atunci când rezultatele producției prevalează cheltuielile muncii vii și materializate, adică atunci când se creează așa numitul „*efect util*”. Noțiunea de „*efect util*” este întâlnită în operele a mai multor autori. Astfel după părerea economistului american Leontieva V.V., eficiența este o noțiune relativă, când mărimea și distribuția unei mase de produse, care este cea mai eficientă pentru atingerea unui oarecare scop economic poate să nu fie suficientă din punctul de vedere a altui scop.

Analizând divergențele de opinii între diferiți savanți privind noțiunea de eficiență, Heine P. accentuează, că „*eficiența este întotdeauna asociată ca raport dintre rezultat și cheltuieli*”. El consideră că eficiența este sinonimul economiei și accentuează, că „ambii termeni caracterizează rezultatul utilizării resurselor pentru realizarea obiectivului propus”[12].

O definiție care se abate în mod conștient de la principiul similarității este cea dată de Ștefan Matei: eficiența economică a unei activități este o însușire a acesteia exprimată de relația de cauzalitate dintre efectele totale și resursele totale echivalate ca natură și timp implicate de această activitate, relație pozitivă în sine, în comparație cu alte variante ale activității și cu mărimile normate ce exprimă cerințele economiei naționale de economisire a resurselor.

Eficiența ocupă un loc central atât în activitățile practice ale omului, cât și în preocupările teoretico-metodologice. Eficiența, privită în sens general, se referă la întreaga viață social-economică, putând fi definită ca obținerea unui maxim de efect cu minim de efort. Deși, ca nuanță, înțelesul acestui concept continuă să difere de la o ramură de activitate la alta, totuși, în linii mari, sensul eficienței economice rămâne același, adică maximizarea rezultatelor cu minim de efort, respectiv de cheltuială de timp. Transpunând această cerință în termeni matematici, rezultă că:

$$\text{Eficiență} = \text{effect} / \text{resurse (eforturi)} \longrightarrow \text{max}$$

$$\text{Eficiență} = \text{resurse (eforturi)} / \text{effect} \longrightarrow \text{min}$$

Eficiența economică răspunde modului cum și cât se folosesc resursele. Compararea efectelor cu eforturile care le-au determinat reprezintă de fapt numai o latură a eficienței economice. Trebuie să se aibă permanent în vedere și alte elemente cum ar fi: structura resurselor și a rezultatelor (nu trebuie urmărite numai performanțele lor pur matematice, ci și efectele față de societate), timpul (ce poate acționa diferit asupra elementelor din structură), calitatea efectelor (rezultatele trebuie să prezinte reale utilități sociale).

Raportul dintre efecte și eforturi constituie eficiența activității economice respective. Efectul cât și efortul se schimbă în timp, adică putem afirma că sunt funcții de timp. Deci și eficiența este o funcție de timp. Factorii care fac ca efortul, efectul (deci și eficiența) să se modifice în timp sunt: progresul tehnic, tehnologia, utilajul performant, soiurile de performanță, experiența și profesionalismul lucrătorilor etc [3].

Eficiența de producție este o categorie economică, care reflectă esența procesului de producere în extins (pe larg). Sporirea eficienței producției agricole este una din cele mai actuale probleme, rezolvarea acestei probleme cu succes a căreia deschide posibilități noi în accelerarea ritmului de dezvoltare a agriculturii Republicii Moldova și perfecționarea bazei tehnico-materiale pentru modernizarea continuă a tehnologiilor de producere ca și pentru ridicarea bunăstării materiale a oamenilor. Oricare activitate economică oriunde s-ar desfășura și indiferent de natura acesteia, trebuie să asigure din realizările obținute recuperarea cheltuielilor, să fie rentabilă și să contribuie la înfăptuirea reproducției largite.

Din acest punct de vedere eficiența economică a activității de producție în agricultură prezintă o categorie economică ce exprimă însușirea de a produce efecte economice maxime, cu cheltuieli optime de muncă vie și materializată.

În agricultură, inclusiv și în viticultură, eficiența economică exprimă gradul de utilizare a factorilor principali, care sunt: intensificarea, îmbunătățirea folosirii investițiilor, fondurilor de producție, pământul, resurselor de muncă, perfecționarea planificării, stimulării metodelor, noilor forme de organizare a muncii. Trăsăturile și particularitățile producției agricole determină și unele elemente caracteristice conținutului și naturii eficienței activității economice din viticultură. Datorită faptului că în agricultură pământul este mijlocul principal de producție, care îndeplinește o dublă funcție, de mijloc de muncă și obiect al muncii, acesta reprezintă unul din principalii termeni de raportare a indicatorilor eficienței economice [1].

Eficiența economică, în agricultură, se exprimă la nivel macro și microeconomic. În acest sens se impune îmbinarea intereselor economiei naționale cu cele ale producătorilor, încât activitatea de producție din agricultură să fie eficientă. Activitatea economică din agricultură este apreciată ca eficientă dacă îndeplinește următoarele condiții:

- să se concretizeze în bunuri materiale, care și satisfac nevoile sociale;

- valoarea bunurilor obținute să acopere cheltuielile (eforturile) făcute și să asigure un surplus;
- activitatea economică să nu deterioreze echilibrul ecologic.

Eficiența economică a activității de producție din agricultură, reprezintă o categorie economică ce exprimă însușirea de a produce efecte economice propagate utile. Acest fapt permite ca eficiența economică din agricultură să capete expresia simbolică a raportului dintre efect-efort sau efort-efect, pe care le implică producția agricolă [2].

Eficiența este un termen relativ, iar corecta sa determinare și percepere este extrem de importantă pentru activitatea oamenilor. Tocmai datorită acestui fapt, întotdeauna eficiența va fi relativizată unui anumit criteriu. Atunci când afirmăm că o economie sau o firmă este mai eficientă decât alta, avem în vedere o comparație în funcție de un anumit criteriu sau indicator (producția pe salariat, randamentul pe hectar sau producția pe mașină etc.).

Criteriul general al eficienței în economie este *valoarea*, care reprezintă o noțiune subiectivă, în sensul dorinței cuiva de a avea un anumit lucru, aprecierea valorii fiind destul de dificilă, mai ales în condițiile cerinței de maximizare a acesteia (a profitului și utilității unui bun sau serviciu), ceea ce, presupune și aspecte normative legate de recomandări de instrumente și politici economice, pe baza comparației dintre mai multe variante de politici.

În concluzie eficiența economică înseamnă producerea maximală a cantității de produse agricole necesare societății de o calitate înaltă de pe fiecare hectar de pământ prin cheltuieli minime de muncă socială la producerea unei unități de producție.

Indicatorii eficienței economice

Îmbunătățirea competitivității și eficienței economice a viticulturii influențează asupra dezvoltării industriei, precum și dezvoltării sectorului social în zonele rurale. Aspectele teoretice și metodologice ale eficienței economice sunt comune pentru toate sectoarele din agricultură, inclusiv și pentru viticultură. Cu toate acestea, acest sector are caracteristici specifice, care influențează asupra evaluării eficienței sale:

- ▼ producerea strugurilor este legată de exploatarea îndelungată a plantațiilor de vie, care ocupă un loc important în fondurile fixe a ramurii.
- ▼ reconstrucție și stabilire plantațiilor de viță de vie, necesită investiții de capital, la 1 ha.
- ▼ plantațiile tinere de viță de vie încep să dea roadă, doar în al treilea - al patrulea an, care necesită cheltuieli suplimentare pentru întreținerea lor până la intrare lor pe rod.
- ▼ viticultura nu poate operativ să reacționeze adecvat la conjunctura pieței, deoarece varietatea de soiuri tehnice și de masă este stabilită încă de la plantarea viței de vie.
- ▼ tendința pentru a atinge randamentul maxim, nu întotdeauna este justificată, deoarece, are loc diminuarea calității strugurilor și consecutiv prețul lor și de asemenea profitul la 1 ha de viță de vie.

Particularitățile enumerate mai sus a viticulturii, ca ramură a agriculturii este necesar de luat în considerare la evaluarea eficienței economice a ei.

Determinarea metodologică a eficienței economice a viticulturii are o mare valoare practică:

- pentru a permite identificarea resurselor și nivelul de producție;
- pentru a asigura fundamentarea științifică de plantare a viței-de-vie în zonele pedologic-climaterice;
- pentru a justifica rațional specializarea și concentrarea viticulturii;
- pentru a determina perspectivele de restabilire și dezvoltare a ramurii.

În ceea ce privește criteriile eficienței economice a viticulturii nu pot evalua pe deplin și să cuantifice un astfel de fenomen complex și variat ca eficiența economică. Aceasta se poate efectua folosind un sistem de indicatori, care permit de a face o analiză complexă a influenței diferitor factori și de a face concluzii corecte cu privire la direcțiile principale de ridicare a eficienței economice.

Analiza indicatorilor ce caracterizează eficiența economică a producției de struguri, comparativ cu parametrii de mediu pe termen lung sau de calcul, permite să identifice în primul rând dinamica reală a nivelului de eficiență de producție, dar, de asemenea, servește ca bază pentru luarea deciziilor operative care vizează îmbunătățirea producției, creșterea competitivității și eficienței economice.

Întrucât în agricultură cât și în viticultură, în special, unde rezultatul producției depinde de mulți factori, caracterizându-se prin probabilitatea variabilă, analiza eficienței producției trebuie să se efectueze pe o perioadă îndelungată de timp.

Măsurarea și analiza eficienței economice necesită operarea cu un sistem de indicatori ai eficienței economice ai agriculturii în general. Putem distinge așa indicatori, ca indicatori care determină eficiența economică a întregii produceri, și indicatori care caracterizează părți distincte ale eficienței producerii: utilizarea solului, a muncii, resurselor materiale, resurselor financiare.

În opinia mai multor autori D. Parmacli, V. Balănuță, V. Mogoreanu, V. Doga, V. Mlădinoi, T. Bajura, P. Pâslaru, N. Tcaci, pentru măsurarea și analiza eficienței economice trebuie să fie aplicat un sistem de indicatori, ce trebuie să exprime atât eficiența utilizării factorilor de producție, cât și a activității economico – financiare, în ansamblu [2]. Toate acestea condiționează necesitatea operării cu un sistem de indicatori pentru aprecierea eficienței economice din agricultură, inclusiv și viticultură, trebuie să includă următoarele două grupe:

I grupă – Indicatorii utilizării factorilor de producție:

- 1) Indicatorii eficienței utilizării fondului funciar
- 2) Indicatorii eficienței utilizării forței de muncă
- 3) Indicatorii eficienței utilizării mijloacele fixe
- 4) Indicatorii eficienței utilizării resursele materiale
- 5) Indicatorii costului producției.

Indicatorii de utilizare a factorilor de producție, caracterizează volumul producției obținute la o unitate de factori. Eficiența utilizării factorilor de producție exprimă legătura cantitativă dintre producția obținută și factorii utilizați și se definește ca randament (productivitate). Randamentul este efectul util al unui factor de producție într-o unitate de timp. Noțiunea de randament se folosește pentru mijloacele fixe, obiectele muncii și pământului. Pentru a măsura efectul util al forței de muncă se utilizează noțiunea de productivitate a muncii.

Eficiența economică a utilizării fondului funciar, forței de muncă, mijloacelor fixe și resurselor materiale având la baza calculului relația efect/efort sau efort/efect, are un caracter parțial, adică asigură o caracteristică completă. Aceasta se explică prin faptul, că întregul rezultat al activității economice (valoarea producției agricole globale sau volumul producției fabricate) obținut prin utilizarea combinată a tuturor factorilor de producție se atribuie numai unui factor în parte.

A II grupă – indicatorii sintetici de eficiență ce caracterizează rezultatele activității economice și financiare, adică capacitatea agentului economic de a obține profit în calcul la o unitate de consum, de mijloace de producție sau la o unitate de teren utilizat pentru obținerea efectului util:

- 1) Indicatorii rezultatelor financiare;
- 2) Indicatorii rentabilității producției.

Indicatorii selectați au fost clasificați după nivelul și intensitatea influenței lor

asupra rezultatelor finale ale activității întreprinderii, care corespund cerințelor raționalității și suficienței [2].

Bazându-ne pe sistemul de indicatori reflectați mai sus, indicatorii eficienței economice a producției ramurii vitivinicole sunt:

- 1) Randamentul la hectar;
- 2) Consumuri directe de muncă vie în om-ore pe unitate de produs;
- 3) Costul pe unitate de produs;
- 4) Cantitatea comercializată de struguri în calcul la un hectar;
- 5) Profitul din comercializarea strugurilor în calcul:
 - la un hectar;
 - la o unitate de producție vândută;
- 6) Nivelul rentabilității.

Sistemul de indicatori ce caracterizează eficiența prelucrării strugurilor trebuie să includă:

- 1) Productivitatea medie anuală a unui muncitor;
- 2) Randamentul mijloacelor fixe productive;
- 4) Costul unei tone de producție vândută;
- 5) Costul la un leu venit din vânzări;
- 6) Profitul;
- 7) Nivelul rentabilității producției.

Țin să menționez, că în sistemele nominalizate de indicatori ce caracterizează eficiența producerii și prelucrării ramurii vitivinicole cei mai preferabili ar putea fi indicatorii de profit și rentabilitate. Aceasta reiese din faptul, că în economia de piață *profitul* constituie viabilitatea întreprinderii sau a ramurii. El se dimensionează în jocul prețurilor ca urmare a raportului cerere-ofertă și a costurilor, care reflectă modul de gestionare a resurselor consumate și de obținere a rentabilității. *Rentabilitatea* apare, astfel, ca instrument hotărâtor în mecanismul economiei de piață, în orientarea resurselor, în raport cu cerințele consumatorilor. Rentabilitatea presupune obținerea unor venituri mai mari decât cheltuielile în urma vânzării și încasării mijloacelor bănești pentru producția comercializată. Rentabilitatea reflectă capacitatea de a produce profit, oglindind într-o formă sintetică eficiență întregii activități economice a întreprinderii. Rentabilitatea este o măsură generală care măsoară raportul dintre rezultate și mijloace (efort, efect).

Generalizând cele expuse, putem face următoarele concluzii:

- 1) eficiența economică este o categorie economică complexă, care exprimă rezultatele obținute evaluate prin prisma utilizării raționale a factorilor de producție;
- 2) în literatura de specialitate există diferite opinii privind conceptul de eficiență economică, și sistemul de indicatori pentru aprecierea eficienței economice;
- 3) sistemul de indicatori trebuie să exprime efectul utilizării factorilor de producție, cât și eficiența activității economico – financiare în ansamblu.

În concluzie, putem spune, că, făcând o totalizare a opiniilor de tratare conceptuală a eficienței economice putem conchide, că eficiența economică este o categorie economică complexă care exprimă în modul cel mai cuprinzător rezultatele ce se obțin într-o activitate economică, evaluată prin prisma resurselor consumate pentru desfășurarea acelei activități. De eficiența cu care sunt folosite resursele materiale, umane și financiare disponibile depinde în mare măsură progresul societății. Eficiența este acel element, care îi permite unității economice ca din resursele funciare, de muncă, tehnico-materiale să obțină o cantitate cât mai mare de bunuri materiale și servicii.

Se poate spune că eficiența economică este strâns legată de procesul de folosire a resurselor în economie, iar trăsătura sa esențială este raportul de cauzalitate efort/efecte.

Bibliografia

1. Analiza nivelului de intensitate a producției agricole. Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/>
2. Babii, Leonid. Ramura viti-vinicola: aspectul creșterii eficienței economice. Ch.: FEP „Baștina-RADOG” Srl, 2005 -256 pag. ISBN 9975-9768-9-1
3. Dona, Ion. Economia rurală. București. Ed. Economica, 2000. 496 pag. ISBN 973-590-102-1.
4. Metodologia și analiza eficienței economice. Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/>
5. Niculaescu, Ana. Eficiența economică a producerii și prelucrării legumelor. Teza de doctor în economie. Ch.: 2005. Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/>
6. Parmacli, Dumitru; Stratan, Alexandru. Eficiența economică a producției agricole. Ch.: Complex Ed. al IEFS, 2010. 111 pag. ISBN 978-9975-4087-1-4.
7. Stratan, Alexandru. Evoluția Economiei Agriculturii Republicii Moldova: reflecții, probleme, mecanisme economice. Ch.: S.N., 2007. (Tipogr. A.Ș.M) 351 pag. ISBN 978-9975-62-190-8.
8. Timofti, Elena; Popa, Daniela. Eficiența mecanismului economic în sectorul agrar. Ch.: IEFS, 2009. 343 pag. ISBN 978-9975-9823-3-7.
9. Timofti, Elena. Eficiența și competitivitate în agricultură. Ch.: IEFS, 2009. 296 pag. ISBN 978-9975-9823-5-1.
10. Timofti, Elena. Eficiența economică a producției agricole în condițiile economiei concurențiale. Autoreferat. 2009.
11. Taran, Nicolae. Istoria, situația actuală și perspectivele ramurii vitivinicole în Republica Moldova. Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul nr. 2 (4), 2010.
12. Экономическая эффективность производства винограда и вина и пути её повышения в гп "Малореченское" НΠΑΟ "Массандра", Крым. Disponibil: <http://www.bibliofond.ru/>
13. Bîji, Elena Maria, ș.a. Eficiența economică în agricultură și analiza ei statistică. București, ceres, 1985.
14. Tobă, A; Malai, A; Tobă, A. Teoria economică generală. Chișinău, 2001. 288p.